

**Federici, S. (2021). *Més enllà de la perifèria de la pell.*
Repensem, refem i reivindiquem el cos en el capitalisme contemporani.
Tigre de Paper, 140 pp.**

Carme Vivancos-Sánchez

Universitat de Barcelona

<https://orcid.org/0000-0003-3587-910X>

c.vivancos@ub.edu

Ressenya / Review

Més enllà de la perifèria de la pell. Repensem, refem i reivindiquem el cos en el capitalisme contemporani.

Received: 21/12/2023

Accepted: 25/12/2023

Published: 25/12/2023

Silvia Federici. Manresa: Tigre de Paper, 2021, 140 pp.

L'última obra publicada de Silvia Federici, l'aclamada acadèmica marxista feminista, emergeix de les seves conferències al California Institute of Integral Studies al 2015, explorant críticament el paper del cos en el capitalisme actual. *Més enllà de la perifèria de la pell* conflueix amb una realitat contemporània on "el cos" ha emergit com a epicentre de la política radical. L'autora exposa com moviments diversos, des del feminisme fins a l'ecologisme, reconeixen en el cos un terreny de lluita contra l'estat i un vehicle per a pràctiques socials transformadores. Simultàniament, el cos simbolitza la crisi de reproducció derivada del neoliberalisme en el desenvolupament capitalista, juntament amb l'increment de la repressió institucional i la violència global. La seva tesi principal és que modificar el nostre cos, recuperar el control sobre la nostra sexualitat i la capacitat reproductiva implica alterar les condicions materials de la nostra existència.

Malgrat l'autora aprofundeix en el seu treball anterior, "Caliban i la Bruixa" (2004), en el que reflexiona sobre com la persecució de les dones etiquetades com a bruixes va ser instrumental en l'establiment de la hegemonia del capital a la història moderna europea, aquest estudi no és només una continuació de les idees de Federici, sinó una exploració profunda dels processos que defineixen la relació entre el cos i la societat actual. A través d'aquesta obra, l'autora convida a reflexionar sobre el significat actual del cos com a categoria d'acció social i política, els processos de constitució del mateix i com desmantellar els mecanismes de "tancament" dels cossos per reclamar col·lectivament la capacitat de governar-los. Ho fa a partir del recull de diversos articles que ordena amb quatre parts en les que planteja preguntes tant complexes com ara "¿com hem d'avaluar les noves tecnologies reproductives

que permeten reestructurar la nostra constitució física i refer el nostre cos de maneres que s'adiguin més als nostres desitjos?" (p.8) o si "¿hauríem de rebutjar qualsevol identitat política com a inevitablement fictícia i optar per unitats construïdes sobre fonaments purament oposicionistes?" (p. 8). Amb aquest últim interrogant que planteja a l'inici del tractat, l'autora ja ens deixa entreveure quina és la tesi que defensa en relació amb qui ella defineix com a "teòriques de la performativitat"; ens hi detindrem a l'explicar la segona part del llibre.

Seguint l'ordre natural de lectura, en la primera secció del llibre s'estableixen els debats històrics i contemporanis en el discurs feminista sobre el cos, amb una especial atenció a com el capital ha fet un ús estratègic d'aquest. Es destaca el concepte de "doble procés de mecanització" (p.20), que descriu la manera com les dones han experimentat els efectes de la industrialització capitalista. A partir d'aquesta dinàmica, s'explora com les dones han estat sotmeses a la disciplina laboral, com s'ha expropiat el seu cos i com s'han convertit en objectes sexuals i màquines de criança. En aquest sentit, Federici posa de manifest el control social de la maternitat i com, tant l'estat com el capital, han buscat dictaminar qui pot o no pot reproduir-se. Això, diu l'autora, es manifesta en les restriccions a l'avortament i la criminalització de l'embaràs, particularment dirigides a les dones considerades com a possibles creadores d'"individus problemàtics". Seguint aquesta última idea, assenyala que un anàlisi interseccional és clau en l'enteniment de la manipulació dels cossos i el seu valor percebut d'ús en els circuits del capital. Refereix molt clarament a aquesta realitat quan exposa com "mentre que el desig de procrear de dones blanques benestants s'ha elevat a la categoria d'un dret incondicional que s'ha de garantir a tot preu, a les dones negres, a les quals els és més difícil tenir seguretat econòmica, se les exclou i se les penalitza si tenen un fill"¹(p. 24). L'autora adopta la perspectiva de hooks (1990) per afirmar que les identitats socials, incloent-hi les identitats de gènere, són configurades per factors com la classe social, les dinàmiques de gènere i les lluites de les comunitats d'origen (p.37).

Tot seguit, en la segona part de l'obra, explora com s'ha "construït" el cos, mitjançant l'anàlisi de les teories performatives de gènere. Amb una crítica cap aquestes teories - que he avançat unes línies més amunt - Federici diu que cal adoptar una perspectiva reflexiva amb qualsevol concepció d'identitat que no tingui una base històrica i transformadora i que no ens habiliti per

¹ Aquesta idea l'extreu del que exposa Dorothy Roberts a *Killing the Black Body: Race, Reproduction, and the Meaning of Liberty* (2017)

reconèixer les formes d'exploració que experimentem. Aquesta idea la reitera en distints punts del llibre, postulant constantment que és necessària una visió de classe en qualsevol transformació social i que el que cal és canviar la nostra manera de treballar, com s'utilitza la riquesa que produïm, i quin accés hi tenim. Malgrat l'autora expressa una clara oposició a la concepció que el gènere és un "producte de la interpretació" al llarg del capítol i del llibre en general, no se n'ofereix una explicació detallada d'aquesta teoria, i els defensors d'aquesta perspectiva no són abordats de manera significativa. Cal dir que la manca de referències concretes a arguments o autors específics en aquest àmbit, del qual només en cita a Judith Butler (1993), fa que l'oposició a aquesta idea es presenti de manera genèrica.

En qualsevol cas, l'autora posa de manifest dues idees essencials en aquest apartat del llibre. En primer lloc, destaca que la performance o representació desafia la percepció convencional de la "feminitat", ampliant la comprensió d'identitats i valors de gènere construïts socialment. Tanmateix, subratlla la necessitat de transformar no només la percepció individual i col·lectiva del gènere, sinó també les institucions de gènere, incloent la divisió sexual del treball i les jerarquies socials basades en la devaluació del treball reproductiu, per aconseguir un canvi efectiu en les dinàmiques socials i de gènere. Postula que la negació de la possibilitat d'una identificació social o política és un camí cap a la derrota. En segon lloc, mostra la seva preocupació cap el poder que tenen les innovacions tecnològiques i la professió mèdica en la reconstrucció corporal. L'autora ofereix exemples de com, sota l'eslògan de la lliure elecció, la medicina produeix i reproduïx el control social i els instruments pel seu funcionament². En aquest sentit, resultaria realment interessant comptar amb les reflexions de Federici en el marc de l'estudi de la corporalitat ara que hem viscut la crisi sanitària i social de la COVID-19.

El llibre continua amb els capítols set, vuit i nou que conformen la tercera part, on Federici parla de la transformació dels cossos, dels orígens i la història del treball sexual als Estats Units i a Gran Bretanya i de la "colonització espacial"³. Malgrat semblin o puguin ser realment temàtiques disperses, Federici

² Alguns dels exemples que ens dóna Federici són les lobotomies, els electroxocs, les drogues psicoactives, els implants de silicona que han desenvolupat càncers o els anticonceptius (pàgines 63 i 64)

³ El títol del capítol 9 del llibre és <<Mormons a l'espai>> revisat, amb George Caffentzis. L'article suggereix que la colonització de l'espai serveix als objectius del capitalisme, buscant crear un ésser humà perfectament adaptat als requeriments d'aquest sistema. Si l'objectiu del capitalisme és crear un ésser humà totalment controlable, desexualitzat i semblant a una màquina, la colonització de l'espai es planteja com la culminació d'aquesta visió, amb la creació d'un treballador espacial ascètic i obedient.

traça una línia discursiva que es basa en les teories del biopoder de Foucault (1978, 1979) i de la reproducció social per explicar la transformació històrica del cos en força de treball. En referir-se a la importància del cos com a "condició d'existència de la força de treball" (p. 81), es basa en els esdeveniments històrics de les dues guerres mundials, el colonialisme i l'Holocaust per il·lustrar com la ciència s'ha utilitzat per fer que els cossos siguin més "productius" i susceptibles al treball. En aquest context, destaca l'ús de la sexualitat com a mitjà per controlar el treball de les dones, mitjançant institucions com el matrimoni i la condemna del treball sexual⁴. En aquest punt sorprèn que l'autora no faci referència a teòriques de la reproducció social (TRS) com ara Vogel (1983), Fraser (2016) o Bhattacharya (2017), a qui no cita en cap moment en tot el llibre. Segurament, dedicar algun apartat de l'obra a parlar de la TRS o la nova TRS ajudaria a entendre amb més profunditat la perspectiva teòrica que adopta en aquesta part de l'escrit.

Finalment, "En lloança al cos que balla" és el títol del capítol que obre la quarta i última part del llibre. Aquí l'autora apunta a vies d'avanç en el discurs i la praxi feminista i ho fa dient que "la nostra lluita [...] ha de començar amb la reapropiació del nostre cos, la revaluació i la redescoberta de la seva capacitat de resistència, i amb l'expansió i la celebració dels seus poders, individuals i col·lectius. La dansa" diu, "és fonamental en aquesta reapropiació" (p. 125). Federici ho té clar: necessitem deixar de veure el cos com una molèstia, necessitem escapar de la concepció neoliberal de la vida que ens fa autoalienar-nos. Així doncs, tanca el llibre demanant una politització del dolor i una reapropiació dels nostres cossos mitjançant una reimaginació dels seus límits. Imagina la "perifèria de la pell" no com allò que "envolta" el cos, sinó com allò que ens permet establir noves maneres de relacionar-nos amb el món que ens envolta i de ser afectades per ell.

L'anàlisi presentat mostra com l'obra de Silvia Federici resulta en una amalgama enriquidora de reflexions històriques i polítiques. L'autora subratlla obertament les diverses lluites i converses fonamentals que tenen lloc dins dels cercles del moviment feminista. Com a resposta a aquesta complexitat, Federici, al explorar i criticar les diverses tècniques i dispositius mèdico-psicològics que disciplinen el cos i les polítiques reproductives que el regulen, presenta una altra concepció de cos: un cos que gaudeix, balla i pot ser un terreny de resistències, a la vegada que limita l'explotació capitalista. Qui tingui interès en

⁴ Quan l'autora parla de treball sexual no només es refereix al treball sexual remunerat, sino que ho utilitza com a gèneric per a referir-se als "serveis sexuals" que també oferim en l'àmbit familiar i/o de parella.

els estudis de la teoria i la metodologia feminista⁵, el gènere i la sexualitat, així com en els estudis de ciència i tecnologia, trobaran en el llibre un espai de conflicte però sobretot d'aprenentatge. Si bé es cert que els capítols de *Més enllà de la perifèria de la pell* poden no oferir respostes concretes a les preguntes que explicitava a l'inici, el seu valor radica segurament en el persistent qüestionament, la provocació, la reflexió i les conseqüents oportunitats que proporciona al moviment feminista actual.

Referències

- Biglia, B. i Bonet, J. (2017). DIY: Towards feminist methodological practices in social research. *Annual Review of Critical Psychology*, 13, 1–16.
- Bhattacharya, T. (Ed.). (2017). *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentering Oppression*. Pluto Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctt1vz494j>
- Butler, J (1993). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*. Nova York: Routledge.
- Federici, S. (2018 [2004]). *Caliban i la bruixa. Dones, cos i acumulació primitiva*. Manresa: Tigre de Paper.
- Fraser, N. (2016). *Contradictions of Capital and Care*. *New Left Review* 100 (August): 99–117.
<https://newleftreview.org/issues/ii100/articles/nancy-fraser-contradictions-of-capital-and-care>
- hooks, b. (1981). *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism*. Boston: South End Press.
- Roberts, D. (2017 [1997]). *Killing the Black Body: Race, Reproduction, and the Meaning of Liberty*. Nova York: Vintage Books.
- Vogel, L. (1983). *Marxism and the oppression of women*. Rutgers University Press

⁵ Per a indagar més àmpliament en la metodologia feminista i el seu ús i importància en la recerca social recomano revisar Biglia, B. i Bonet, J. (2017). *DIY: Towards feminist methodological practices in social research*. *Annual Review of Critical Psychology*, 13, 1–16.

© del artículo, los/as autores/as

Este texto está protegido por una licencia Reconocimiento [Creative Commons 4.0](#).

Usted es libre de compartir —copiar y redistribuir el material en cualquier medio o formato— y adaptar el documento —remezclar, transformar y crear a partir del material— para cualquier propósito, incluso comercialmente, siempre que cumpla la condición de:

Atribución: Usted debe reconocer el crédito de una obra de manera adecuada, proporcionar un enlace a la licencia, e indicar si se han realizado cambios. Puede hacerlo en cualquier forma razonable, pero no de forma tal que sugiera que tiene el apoyo del licenciante o lo recibe por el uso que hace.

[Resumen de licencia - Texto completo de la licencia](#)